

## 4. peatükk

# SÜNNITAMISEL SUREMINE

Selles tunnis tutvustatakse õpilastele lühifilmiga üht inimõigustega seotud teemat – sünnitamisel suremist. Neile õpetatakse põhilisi matemaatilisi meetodeid, et esitada üle maailma pärit andmeid graafiliselt, eesmärgiga võrrelda põhjuseid, miks on emade suremuse määr erinevates maades ja geograafilistes piirkondades nii erinev.

### Tunni eesmärgid

- Osata informatsiooni tõlgendada ja esitada
- Saada teadlikuks üleilmsest inimõiguste järgimise ja rikkumise võrdlusest
- Mõelda, kuidas võiks üleilmset ebavõrdust vähendada

### Abimaterjalid

- PowerPoint esitus: Emade suremus
- Tööleht 1: Inimõiguste ülddeklaratsioon – lühike versioon (trüki õpilaste rühma/paari peale üks)
- Tööleht 2: Teabegraafika sellest, kuidas mõjutab riigi jõukus emade suremust
- Tööleht 3: Teabegraafika koostamine
- Film: "42" (5 min)
- Kleebitavad märkmepaberid

## SISSEJUHATUS

10 min

Tutvusta õpilastele inimõigusi puudutavat emade suremuse teemat. Selgita, et emade suremus tähendab sünnitamisel surnud naiste arvu.

Too välja järgmised faktid (Allikas: UNICEF, 2010. aasta andmed):

- Rootsis on emade suremus 4/100 000.
- Sierra Leones on emade suremus 890/100 000.

Palu õpilastel mõelda, miks on nende arvates Rootsi ja Sierra Leone vahel selline vahe; kui suur on nende arvates see arv Eestis. Näita slaidi nr 2 olukorra kohta Eestis. Arutage nende tähelepanekuid.

- Selgita, et inimõiguste ülddeklaratsioon sisaldab nimekirja kõikide inimõigustest. Palu õpilastel paaride või gruppidega heita pilk inimõiguste ülddeklaratsiooni koopiatele ja mõelda, millised artiklid käivad esitatud faktide kohta. Arutage vastuseid ja tooge välja teemakohased artiklid (nt artiklid 2; 3; 22; 25; 27; 29).
- Vaadake filmi "42" emade kõrgest suremuse määrast Sierra Leones.  
**NB!** Kontrolli enne näitamist, kas sisu on klassile kohane.



Foto: MTÜ Mondo

Ka Afganistanis on naiste suremus sünnitusel väga kõrge. MTÜ Mondo toel läbisid 66 naist Põhja-Afganistanis meditsiinkoolituse, et nad saaks oma külade naisi raseduse ajal nõustada, sünnituse ajal abistada ja vajadusel neid õigel ajal arsti juurde saata.

# PÕHIOOSA

25 min

Õpilased arutlevad, kui erinevalt mõjutab emade suremus inimesi üle maakera.

- Selgita õpilastele, et teabegraafika on andmete või informatsiooni esitamine visuaalselt. Küsi õpilastelt näiteid, kus nad võivad olla teabegraafikat kohanud. Nad võivad pakkuda sektordiagramme, tulpdiagramme, ostukeskuse plaane. Selgita, et keerukamat teabegraafikat kasutatakse üha rohkem televisioonis ja ajalehtedes. Selles õppetunnis näevad nad viise, kuidas saab teabegraafika abil tuua välja infot emade suremuse kohta.
- Näita õpilastele punktdiagrammi (slaid nr 3), mis visandab sissetuleku (inimese kohta) taustal emade suremuse. Küsi õpilastelt, kuidas see erineb teistest punktdiagrammidest, mida nad võivad olla varem näinud. Kutsu üks õpilane tahvli juurde, et ta kleebiks ühe märkmepaperi kohta, mis nende arvates tähistab Eestit, ja teise Sierra Leone jaoks. Näita slaidi nr 4 ja arutlege, kui lähedal nad õigele vastusele olid.
- Õpilased täidavad töölehe nr 2: teabegraafika sellest, kuidas mõjutab riigi jõukus emade suremust. Seda võib teha nii paarides kui üksinda.

**NB!** Töölehe graafikul olevad teljed pole ühtlaselt jaotunud. See tuleneb sellest, et arvudes on sedavõrd suur lahknevus. Oluline on rõhutada, et kuigi see näib graafikul ebanormaalne, võib see tegelikkuses osutada vajalikuks arutelukohaks, mida selline lahknevus tähendab.

## TEEMAARENDUS

15 min

Õpilased teevad imikute suremuse kohta oma teabegraafika.

- Selgita õpilastele, et imikute suremus on sageli seotud emade suremusega. Arutage õpilaste ideid, miks.
- Selgita õpilastele, et nad teevad ise teabegraafikat, näidates suhet imikute suremuse ja riigi jõukuse vahel. Palu õpilastel mõelda teabegraafika õnnestunud väljatöötamiseks vajalike kriteeriumide peale. Kuula nende ettepanekuid, enne kui jagad laiali töölehe nr 3: teabegraafika koostamine. Seleta, et õpilastel on vaja leida viise, kuidas hõlmata võimalikult palju infot, näiteks erinevate piirkondade jaoks eri värv, riigi rahvastikuga seotud punkti suurus jne.

## ARUTELU

10 min

Õpilased annavad üksteise teabegraafika kohta tagasisidet.

- Säti õpilased töötama üle ruumi laiali. Palu neil üksteise tööd läbi vaadata vastavalt töölehel antud kriteeriumidele ja jätta igale teabegraafikale oma kommentaar, mis on kirjutatud kleebitavale märkmepaberile.
- Anna õpilastele tööde vastuste kohta tagasisidet, viidates õnnestumise kriteeriumidele.
- Küsi õpilaste arvamust selle kohta, mida saaks teha, et vähendada maailmas emade suremust ja imikute suremust, võttes arvesse seda infot, mida õpilased on seni kasutanud.

# TÖÖLEHT 1

## Inimõiguste ülddeklaratsioon – lühikokkuvõte

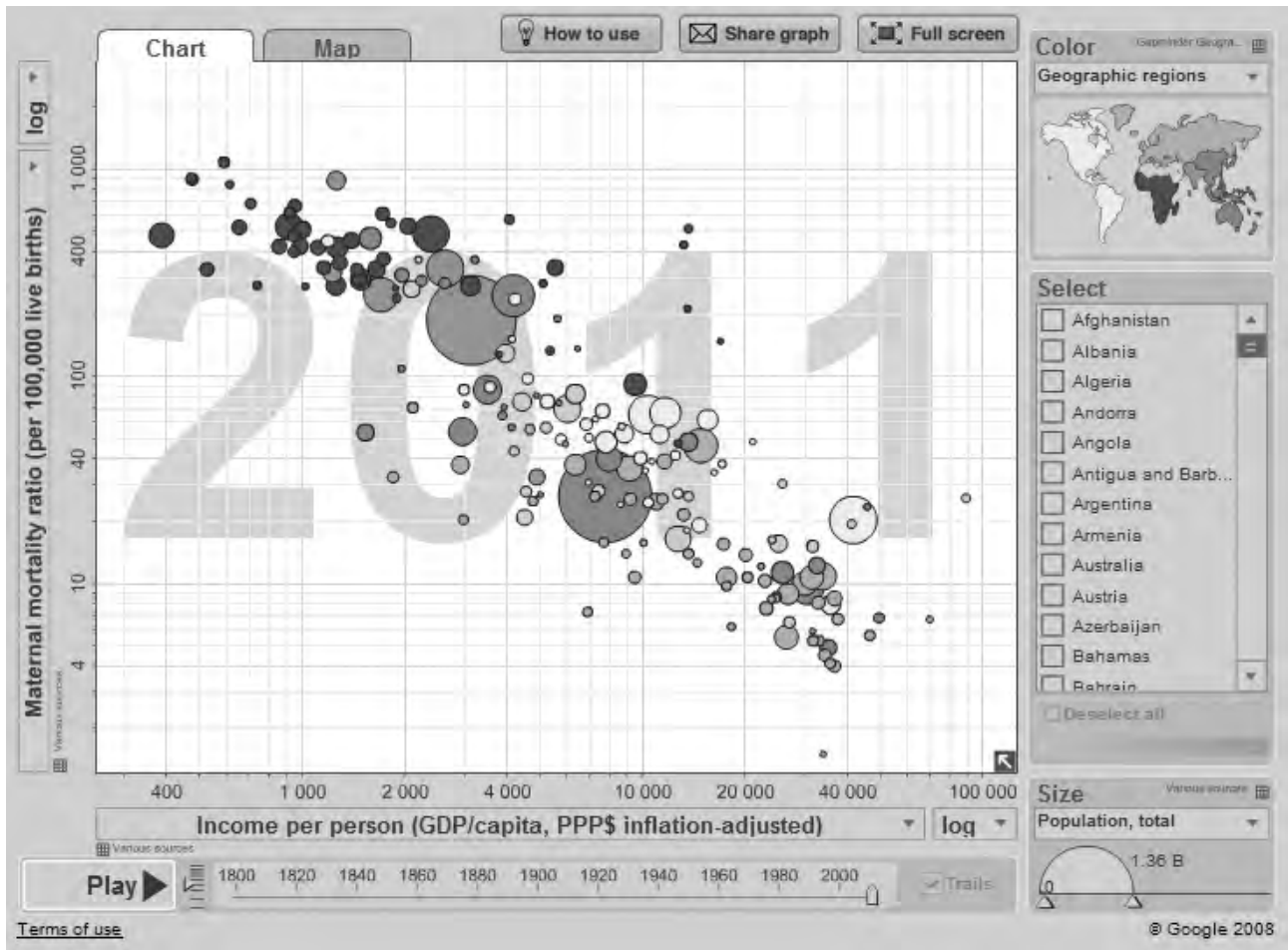
1. Me kõik sünnime võrdsetena. Meil kõigil on mõistus ja südametunnistus. Meid kõiki peab kohtlema võrdsetena.
2. Need õigused on kõigil inimestel, olenemata nende erinevustest.
3. Meil kõigil on õigus elada, olla vaba ja tunda end turvaliselt.
4. Keegi ei või meid orjastada ning meie ei või kedagi orjastada.
5. Kellelgi ei ole õigust meile haiget teha, meid piinata või meid julmalt kohelda.
6. Kõigil on õigus seaduslikule kaitsele.
7. Samad seadused kehtivad kõigi jaoks. Seadused peavad meid kohtlema õiglaselt.
8. Me kõik võime paluda erapooletult kohtult seaduslikku kaitset, kui meid ei kohelda õiglaselt.
9. Kellelgi ei ole õigust meid ilma põhjusega vangistada, hoida meid seal või saata meid meie kodumaalt välja.
10. Kui meie üle mõistetakse kohut, peab see toimuma avalikult ja erapooletult. Inimesed, kes meie üle kohut mõistavad, ei tohi lasta ennast teiste arvamusel mõjutada.
11. Kedagi ei tohi süüdistada halbades tegudes enne, kui see on tõestatud. Kui inimesed väidavad, et sa oled teinud midagi halba, on sul õigus enda eest välja astuda juhul, kui see ei vasta tõele.
12. Kellelgi ei ole õigust meid mustata. Kellelgi ei ole õigust tulla meie koju, avada meie kirju, või häirida meid või meie perekonda ilma põhjusega.
13. Meil kõigil on õigus liikuda vabalt ringi oma koduriigis ning elukohta valida. Igaühel on õigus lahkuda ükskõik millisest riigist.
14. Kui meid koheldakse halvasti meie kodumaal ning meil on hirm, on meil õigus põgeneda teise riiki, kus on turvaline.
15. Meil kõigil on õigus kodakondsusele.
16. Igal täiskasvanud inimesel on õigus abielluda ja pere luua, kui ta seda soovib. Meestel ja naistel on võrdsed õigused abielu sõlmimisel, abielus olles ja abielu lahutamisel.
17. Igaühel on õigus isiklikele asjadele. Kellelgi ei ole õigust meie vara vastu meie tahtmist ära võtta.
18. Meil kõigil on õigus uskuda, mida me soovime ja olla usklikud või mitte.
19. Meil kõigil on õigus oma mõtetele ja arvamusel. Me võime mõelda ja öelda, mida soovime ning jagada oma mõtteid teiste inimestega.
20. Meil kõigil on õigus saada kokku sõprade või mõttekaaslastega ning üheskoos rahumeelselt seista oma õiguste eest. Keegi ei või meid sundida liituma ühegi grupiga, kui me seda ei soovi.
21. Meil kõigil on õigus osaleda oma riigi valitsemises, kas ise või valitud esindajate kaudu. Igal täiskasvanud inimesel peab olema õigus valimistel hääletada, et valida oma riigile juhid.
22. Meil kõigil on õigus oma kodule, äraelamiseks piisavale rahale ning arstiabile, kui me oleme haiged.
23. Igal täiskasvanul on õigus tööle, õiglasele palgale ja nad võivad liituda ametiühinguga.
24. Meil kõigil on õigus tööst puhata ja lõõgastuda.
25. Meil kõigil on õigus piisavale toidule, riietele, elukohale ja arstiabile. Emadel, lastel ning inimestel, kes on vanad või erivajadustega, on õigus erilisele hoolitsusele ja abile.
26. Meil kõigil on õigus haridusele ning algharidus peab oleme kõigi jaoks tasuta. Meil peab olema õigus õppida ametit ning kasutada ära oma oskusi.
27. Meil kõigil on õigus vabalt osa võtta kultuurisündmustest ning nautida hüvesid, mida teadus ja õppimine võimaldavad.
28. Valitsema peab kord, nii et me kõik saame nautida õigusi ja vabadusi oma kodumaal ning ka teistes riikides.
29. Meil on kohustus teiste inimeste ees ning me peame seisma nende õiguste ja vabaduste eest.
30. Mitte keegi ei või neid õigusi ja vabadusi meil ära võtta.

See on lihtsustatud versioon inimõiguste ülddeklaratsioonist. Täisversioon deklaratsioonist asub aadressil [vm.ee/et/uro-inimõiguste-ulddeklaratsioon](http://vm.ee/et/uro-inimõiguste-ulddeklaratsioon)

# TÖÖLEHT 2

## Teabegraafika sellest, kuidas mõjutab riigi jõukus emade suremust

Andmed on pärit veebilehelt [www.gapminder.org](http://www.gapminder.org).



### Küsimused

1. Vaata graafiku telgi. Kirjuta, mis nendega viltu on ja miks nad on sinu arvates nii tehtud.
2. Kirjelda graafiku andmete vastastikust seost (nt kas see on negatiivne/positiivne, tugev/nõrk?)
3. Tõmba graafikule keskjoon.

### Lisaküsimused

4. Leia keskjoont silmas pidades, milline oleks emade suremuse suhtarv riigis, kus sissetulek elaniku kohta on:
  - a) \$400 \_\_\_\_\_
  - b) \$40 000 \_\_\_\_\_
5. Leia keskjoont silmas pidades, milline on sissetulek elaniku kohta riigis, kus emade suremuse suhtarv on:
  - a) 10 \_\_\_\_\_
  - b) 1000 \_\_\_\_\_
6. Mõttele vastustele. Milliseid mustreid või trende sa märkasid?
7. Aruta leitud kaaslasega. Mida saab sinu arvates ette võtta?

## 4. peatükk

# TÖÖLEHT 3

## Teabegraafika koostamine

Kasuta tabelis toodud informatsiooni, et koostada teabegraafika, mis näitab seost laste suremuse ja riigi jõukuse vahel. Sa võid kasutada nii vähe või palju andmeid kui vajalik, aga sa pead kasutama põhilist, et osata oma graafikut vajaduse korral lahti seletada.

Riik	Piirkond	Alla 5-aastaste laste suremus (2012)	Sissetulek inimese kohta (US\$, 2012)	Rahvaarv
Peruu	Ameerika	18	9278	30000000
Ameerika Ühendriigid	Ameerika	7,1	42296	316000000
Eesti	Euroopa	3,6	18858	1340000
Suurbritannia	Euroopa	4,8	31295	63000000
Rootsi	Euroopa	2,9	34530	9500000
Afganistan	Lähis-Ida ja Põhja-Aafrika	99	1350	33000000
Katar	Lähis-Ida ja Põhja-Aafrika	7,4	91493	1940000
Singapur	Lõuna-Aasia	2,9	49382	5260000
Tai	Lõuna-Aasia	13	8451	70000000
Mongoolia	Ida-Aasia ja Vaikne ookean	28	4300	2840000
Jaapan	Ida-Aasia ja Vaikne ookean	3	31274	126000000
Sierra Leone	Sahara-tagune Aafrika	182	1073	6130000
Ruanda	Sahara-tagune Aafrika	55	1224	11000000

### Hea teabegraafika

Õnnestunud teabegraafika näitab:

- informatsiooni, mida on kaardi legendi ja telgede abil lihtne tõlgendada;
- andmetevahelist seost;
- et teema puudutab erinevaid maid ja geograafilisi piirkondi ebaproportsionaalselt;
- tegureid, mis põhjustavad laste suremust

# TÖÖLEHT 3

## Teabegraafika koostamine

